

Economische gevolgen van een olieboycot tegen Zuid-Afrika

DRS. M. DELL – PROF. DR. J.M. VIAENE – DR. C.G. DE VRIES*

Vanwege de apartheidspolitiek in Zuid-Afrika overweegt de gemeente Rotterdam een handelsboycot van met name olie tegen dit land af te kondigen. Om tot een weloverwogen stellingname te komen heeft zij besloten een onderzoek te laten doen naar de effecten van een dergelijke boycot voor de economie van het Rijnmondgebied. De economische kosten zouden dan afgewogen kunnen worden tegen de, merendeels politieke, baten.

Dit artikel, gebaseerd op het rapport *Werkgelegenheidsaspecten van een olieboycot tegen Zuid-Afrika*, inventariseert de gevolgen van een Rotterdamse boycot. Een dergelijke boycot kan verschillende vormen aannemen. Er kan sprake zijn van een eenzijdig embargo op de export van olie naar Zuid-Afrika, maar het is ook mogelijk dat Zuid-Afrika tegenmaatregelen neemt, zoals een boycot van Rotterdam. In dit artikel wordt een aantal verschillende scenario's besproken.

De handel met Zuid-Afrika

Vooraf lijkt een korte schets van de handelsrelatie met Zuid-Afrika op zijn plaats. Nederland ruilt met Zuid-Afrika hoogwaardige eindprodukten tegen grondstoffen, waarbij in 1983 een handelsoverschot van f. 350 mln. werd gerealiseerd. Voor een olieboycot is het daarbij van belang op te merken dat de export van petrochemische produkten nagenoeg nihil is, hetgeen te verklaren valt uit de grote raffinagecapaciteit van Zuid-Afrika. De doorvoer van ruwe olie is in het verleden echter aanzienlijk geweest, zoals blijkt uit een onderzoek van het Shipping Research Bureau (SRB) 1). Voor Rijnmond betekent dit dat bij een olieboycot in eerste instantie de dienstensector wordt geraakt. Op grond van de export-aandelen en importaandelen, variërend van één promille tot één procent, is het duidelijk dat de wederzijdse afhankelijkheid in het algemeen gering is. Er is echter een aantal specifieke produkten waarvoor de afhankelijkheid wel aanzienlijk is. Zo is Nederland voor nagenoeg haar gehele behoefte aan chroom afhankelijk van de import uit Zuid-Afrika.

Een olieboycot

Het eerste scenario omvat een doorvoerboycot van alleen olie, ingesteld door de Rotterdamse haven. Onderzocht zijn de gevolgen voor de omzet en de werkgelegenheid in Rijnmond. Het CBS beschikt over regionale gegevens op sectorniveau, die gebruikt kunnen worden om een relatie te schatten tussen de te verwachten omzetsdaling en het verlies aan arbeidskrachten. Omdat het hier echter gaat om een klein onderdeel van de dienstensector, dat zich bezig houdt met de overslag van ruwe olie, is tevens gepoogd om op micro-niveau deze relatie te leggen. Daartoe is op basis van jaarverslagen van representatieve overslagbedrijven berekend dat per ton overgeslagen olie minimaal 3 gulden wordt verdiend. Het gemiddeld aantal werknemers per miljoen ton overslag in deze branche is 3. Uit het SRB-rapport weten we dat de doorvoer naar Zuid-Afrika een aantal jaren rond de

één miljoen ton heeft geschommeld. Op grond hiervan valt te verwachten dat een doorvoerembargo van een miljoen ton tenminste leidt tot een omzetsdaling van f. 3 mln. en een verlies geeft van 3 arbeidsplaatsen. Het zal duidelijk zijn dat dit verlies varieert met de omvang van de oliestroom ingeval van vrijhandel.

Deze effecten zijn een minimumschatting, aangezien geen rekening is gehouden met de overige kosten zoals de gedeerde havengelden en de doorwerking op andere dienstverlenende bedrijven. Op grond van de geldende tarieven zou per miljoen ton olie ongeveer f. 0,6 mln. aan havengelden verloren gaan. Met behulp van de CBS-gegevens voor de vervoers- en overslagsector in Rijnmond valt een bovengrens te berekenen voor de te verwachten werkgelegenheidseffecten. Omdat de data van het CBS ook activiteiten omvatten als de overslag van stukgoed, is een overschatting onvermijdelijk. De kleinste-kwadratenschatting voor het arbeidsaandeel in deze sector bedraagt 0,6, en de verhouding tussen de toegevoegde waarde en de omzet is in deze sector 0,57. Gaan we weer uit van een overslagdaling van een miljoen ton olie, dan leidt dit tot een omzetsdaling van f. 3,6 mln., een daling in de loonsom van 0,6 maal 0,57 maal 3,6 mln. is gelijk aan f. 1,2 mln. en, bij een gemiddeld inkomen van f. 55.000, tot een verlies van 22 arbeidsplaatsen.

Diverse handelsembargo's en retaliatie

Zoals reeds eerder werd gesteld is het niet ondenkbaar dat een beperkte olieboycot escaleert. We hebben een aantal mogelijke gevallen onderzocht. Zo is nagegaan dat een algehele exportstop door Rijnmond leidt tot een verlies van ongeveer 428 arbeidsplaatsen. De berekeningen zijn gebaseerd op een input-outputanalyse voor Rijnmond (tabel 1975), gekoppeld aan de geschatte sectorale werkgelegenheidsrelaties (op basis van de regionale CBS-gegevens). Er is gekozen voor een input-outputanalyse omdat zodoende rekening kan worden gehouden met de wisselwerking tussen sectoren.

Uit het voorgaande blijkt dat de gevoeligheid van Rijnmond ten opzichte van Zuid-Afrika niet zozeer ligt bij de bedrijfstakken die getroffen worden door een olieboycot, als wel bij de overige activiteiten. Deze conclusie wordt nog eens onderstreept als rekening wordt gehouden met een mogelijke retaliatie door Zuid-Afrika. Niet onbelangrijk voor de werkgelegenheid in de haven zijn de overslagdiensten die worden verricht ten behoeve van de doorvoer van Zuid-Afrikaanse steenkool en ijzererts. Deze goederen kan Zuid-Afrika van-

* De twee laatstgenoemde auteurs zijn verbonden aan de vakgroep Internationale Economische Betrekkingen van de Erasmus Universiteit Rotterdam; de eerste auteur is op wereldreis. Verschillende personen en instellingen hebben hun welwillende medewerking verleend; wij zijn met name J. Kol en N. van der Windt dankbaar voor hun inspanningen.

1) In een complementaire studie „Olieleveranties aan Zuid-Afrika: de betrokkenheid van Rotterdam”, is de omvang van de Rotterdamse olieleveranties onderzocht.

wege de bestaande overcapaciteit tegen weinig extra kosten doorvoeren via andere havens. De doorvoer van kolen en ijzererts maakt 77% uit van de totale aanvoer (in tonnen) uit Zuid-Afrika. Gegeven de gehanteerde tarieven zou een doorvoerstop leiden tot een inkomstenderving van f. 33 mln. Hiermee zijn 244 arbeidsplaatsen gemoeid. Zou men overgaan tot het besmet verklaren van lading voor en van Zuid-Afrika, dan moet rekening gehouden worden met een combinatie van de laatste twee scenario's.

Om een indruk te krijgen van de slechtst mogelijke situatie is met behulp van het Rasmus-I macro-model 2) een projectie gemaakt voor de Nederlandse economie ingeval van een algehele Nederlandse boycot. Hiermee is het dan tevens mogelijk om de wisselwerking tussen regio's en de langetermijnaanpassing van de economie te bestuderen. Ten gevolge van een nationale boycot zouden er op korte termijn 3.330 banen verloren gaan, terwijl er op de lange duur blijvend 2.330 banen minder zouden zijn. Het jaarlijkse omzetverlies zou f. 744 mln. bedragen.

Besluit

De belangrijkste politieke reden om over te gaan tot een olieboycot tegen Zuid-Afrika lijkt de signaalfunctie ervan.

Een dergelijke maatregel is moeilijk waterdicht te maken. In Rotterdam geladen schepen kunnen bij voorbeeld geheel legaal „zeilend van bestemming veranderen”, en voor multinationale ondernemingen is het niet moeilijk om de goederenstroom van Rotterdam naar Zuid-Afrika via vestigingen in het buitenland te laten lopen.

De kosten van een olieboycot alléén zijn in termen van werkgelegenheid gering. Moeilijk te kwantificeren zijn de gevolgen voor de goede naam van Rotterdam als vrijhaven. Deze gevolgen kunnen beperkt worden door eventuele maatregelen alleen met andere Europese havens gezamenlijk te nemen.

De overslag van olie is veel minder arbeidsintensief dan de overige activiteiten in verband met de handel met Zuid-Afrika. Dit betekent dat bij een eventuele escalatie of retaliatie de kosten in termen van werkgelegenheid veel hoger uitvallen. Het risico van hoge kosten moet dus afgewogen worden tegen de baten van het afgeven van een signaal.

2) J.H. de Groene, J.C. Siebrand, N. van der Windt, „*Rasmus-I, an annual model of the Dutch economy*”, discussion paper 8407-G, Institute for Economic Research.